

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
Піонтківської Галини Станіславівни на дисертаційну роботу
Шишменцева Івана Михайловича на тему: «Виховання культури людських
взаємин у розумово відсталих старшокласників засобами української
літератури», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Актуальність дослідження обумовлена потребою демократичного суспільства у досягненні належного рівня культури, яка виступає регулятором поведінки, гарантом шанобливого ставлення й взаєморозуміння, терпимості й взаємоповаги. Сучасний рівень культури взаємин ставить перед кожною особистістю вимогу дотримання норм моралі, поважного ставлення до оточуючих, визнання загальнолюдської цінності. У зв'язку з такими вимогами суспільства гостро постає потреба всебічного вивчення проблеми виховання культури людських взаємин.

Соціальна адаптація осіб з особливими освітніми потребами, особливо розумово відсталих підлітків – складна і багатоаспектна проблема, у вирішенні якої однаково важливі психологічні, педагогічні та соціальні складові. Але, особливе місце у розв'язанні проблем інтеграції розумово відсталих підлітків у суспільство займає виховання культури людських взаємин, яка базується на моральних основах і безпосередньо впливає на спрямованість та характер потреб, мети, інтересів особистості.

Саме розкриттю цієї проблеми, що необхідно вирішувати засобами української літератури і присвячена робота Шишменцева І.М.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше розроблено методика вивчення стану сформованості основ культури людських взаємин у розумово відсталих учнів старших класів, з'ясовано особливості прояву та динаміку становлення культури людських взаємин в учнів означеної нозології, обґрунтовано систему критеріїв щодо компонентів

культури людських взаємин, показників і рівнів її сформованості в розумово відсталих учнів старших класів, визначено педагогічні умови виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників, теоретично обґрунтовано та експериментально апробовано методику корекційної роботи з виховання в розумово відсталих старшокласників культури людських взаємин засобами української літератури на уроках літературного читання та в позаурочний час, уточнено визначення поняття «культура людських взаємин розумово відсталих старшокласників», конкретизовано змістові характеристики її структурних компонентів, дістали подальшого розвитку організаційні форми, методи та прийоми морального виховання в спеціальній школі; положення про сутність корекційної спрямованості освіти розумово відсталих дітей.

Практична значущість одержаних результатів. Виявлені під час порівняльного дослідження особливості прояву культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників мають бути значущими для психолого-педагогічного вивчення дітей та підлітків означеної нозології. Виокремлені педагогічні умови і зміст методики корекційної роботи можуть використовуватися для вдосконалення організації навчально-виховного процесу в спеціальній школі. Матеріали дослідження можуть бути використані при створенні та уточненні програм, посібників з методики навчання української літератури та виховної роботи в спеціальній школі, навчальних і науково-методичних посібників для вищих навчальних закладів та в системі післядипломної освіти вчителів-дефектологів.

Методику корекційної роботи з виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників засобами української літератури було впроваджено у спеціальні загальноосвітні навчальні заклади різних регіонів України (м. Слов'янськ, м. Миколаївка, м. Лиман, м. Суми, с. Глинськ, м. Харків)

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна. Високий рівень достовірності й

обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертації забезпечує достатня джерельна база дослідження, де опрацьовано 298 найменувань літературних джерел, із них 10- іноземними мовами. Масштабність проведеного дослідження, глибина аналізу різноманітних наукових праць забезпечують достовірність отриманих автором результатів дисертації та вірогідність її наукових висновків і рекомендацій.

Значущість результатів дослідження для теорії та практики корекційної педагогіки полягає у виділенні і обґрунтуванні трьох взаємопов'язаних між собою груп критеріїв сформованості в розумово відсталих учнів культури людських взаємин і показників до них. Безумовно, цінність роботи доповнено розробленою методикою корекційної роботи з виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників засобами української літератури. Особливої уваги заслуговує впровадження в навчально-виховний процес факультативного курсу «Джерела доброти», спрямованого на активізацію інтелектуальної та емоційно-чуттєвої сфер, поглиблення, систематизацію та узагальнення знань про сутність моральних якостей, їхні істотні ознаки, розвиток навичок аналізу літературних героїв та інших суб'єктів взаємодії, вироблення практичних умінь і навичок моральної поведінки та дотримання їх у взаєминах.

Результати та основний зміст дослідження висвітлено у 8 одноосібних публікаціях автора, з них: 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 – у міжнародному фаховому періодичному виданні, 2 – у матеріалах конференцій, що засвідчує повноту викладення основного змісту дисертаційної роботи та достатнє оприлюднення її результатів на науково-практичних конференціях різних рівнів (13 міжнародних, всеукраїнських, регіональних і звітних науково-практичних конференцій).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри технологій корекційної та інклюзивної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» за напрямом «Науково-

методичне забезпечення змісту освіти дітей із психофізичними вадами» (Державний реєстраційний номер 0115U003306). Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 6 від 31. 01. 2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 28. 05. 2013 р.).

Науково термінологічний апарат дослідження визначається обґрунтованістю, цілеспрямованістю, послідовністю. Дисертантом чітко сформульовано об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження. Відзначимо також логічність структури дослідження, яка сприяє реалізації поставлених завдань.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; окреслено мету та завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, висвітлено його теоретичні засади й методи, розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації та впровадження.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні засади виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників»** автором проведено детальний аналіз розробленості обраної для дослідження проблеми у загальній і спеціальній психолого-педагогічній літературі та практиці, зокрема обґрунтована відсутність цілісного підходу до виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників засобами української літератури

Проведений аналіз теоретичних джерел з проблеми дослідження, дозволив авторові узагальнити наукові погляди та уявлення за тематикою дослідження; визначити особливості виховання культури людських взаємин у розумово відсталих учнів; основні поняття, принципи та методи виховання культури людських взаємин у розумово відсталих учнів.

У другому розділі **«Особливості сформованості в учнів із порушеннями розумового розвитку культури людських взаємин»** розкрито методику констатувального експерименту, підібрані та обґрунтовані завдання, викладено основні результати аналізу отриманих емпіричних даних, встановлено особливості прояву культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників, визначено критерії, показники та рівні її сформованості.

Методика констатувального експерименту з подальшим аналізом його результатів дали можливість обґрунтувати доцільність розробленої методики корекційної роботи з виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників засобами української літератури.

У третьому розділі **«Методика корекційної роботи з виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників засобами української літератури»** представлено модель експериментальної методики корекційної роботи з виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників засобами української літератури.

Розроблена І.М. Шишменцевим методика передбачає три блоки. Перший блок передбачав системну і послідовну роботу з учнями 8-х і 9-х класів спеціальної загальноосвітньої школи, яка була спрямована на розвиток когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінково-діяльнісного компонентів культури людських взаємин на уроках літературного читання та в позаурочний час. Цей блок умовно розподілявся на три етапи, логіка яких ґрунтувалася на структурні компоненти культури людських взаємин. Другий блок передбачав удосконалення професійної компетентності педагогів щодо змісту, форм і методів виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників, зокрема засобами української літератури, на базі проведення циклу лекцій-діалогів. Третій блок був спрямований на підвищення загальної культури батьків, їхньої обізнаності щодо культури людських взаємин, ознайомлення з творами класичної та сучасної української літератури, з метою залучення батьків до її використання в

процесі сімейного виховання, удосконалення умінь і навичок розв'язання проблемних ситуацій тощо.

Аналіз результатів розробленої методики засвідчила її ефективність і доцільність застосування у спеціальній загальноосвітній школі. Статистично достовірно зросли якісні та кількісні показники рівнів сформованості культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників за всіма її компонентами.

Уцілому виконана дисертаційна робота І.М. Шишменцева свідчить про високий рівень підготовки дисертанта, який володіє сучасними методами дослідження, творчим підходом до обраної проблеми, що дозволило обґрунтувати стан наукової розробки теми і розв'язати основні дослідницькі завдання. Автореферат дисертації відповідає структурі, основним положенням і висновкам дисертації.

Зауваження та недоліки роботи. Водночас вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження й побажання, які втім не знижують загального наукового рівня роботи, а саме:

1. У першому розділі дисертаційної роботи в процесі аналізу досліджень з проблеми морального виховання розумово відсталих осіб, зокрема виховання в них культури людських взаємин, автор недостатньо представляє стан її розробленості за кордоном.
2. Важливим є розгорнуте вивчення дисертантом у п. 1.4 стану роботи в сучасній спеціальній загальноосвітній школі щодо розв'язання питань виховання у розумово відсталих старшокласників культури людських взаємин засобами української літератури. Проте, на нашу думку, цей підрозділ дещо переобтяжений теоретичним аналізом.
3. На нашу думку, у п. 3.3. «Узагальнення результатів формульовального експерименту» доцільно було б представити результати підсумкового опитування вчителів та батьків, що дозволило б скласти чіткіші уявлення щодо достовірного та аргументованого тлумачення отриманих у ході дослідження емпіричних даних.

4. Дослідження також набуло б ваги, якби дисертант з поданої методики корекційної роботи розробив методичні рекомендації щодо виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників засобами української літератури, особливо у процесі занять з факультативного курсу «Джерела доброти».
5. У тексті автореферату доцільно було б надати представлену в п.3.1. на с. 119 дисертаційної роботи модель експериментальної методики корекційної роботи.

Проте висловлені зауваження не мають вирішального значення і не знижують теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження актуальної педагогічної проблеми.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційне дослідження Шишменцева Івана Михайловича «Виховання культури людських взаємин у розумово відсталих старшокласників засобами української літератури» є завершеною, самостійною науковою роботою, за актуальністю, обсягом, методичним рівнем, новизною і науково-практичною значущістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 за № 567, а його автор Шишменцев Іван Михайлович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психокорекційної педагогіки
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

